

**BOEKEN, CONFERENTIES EN MEDIA /
BOOKS, CONFERENCES AND MEDIA /
LIVRES, CONFÉRENCES ET MEDIA**

**A.M. DELATHUY, "MISSIE EN STAAT IN
OUD-KONGO. WITTE PATERS, SCHEUTIS-
TEN EN JEZUÏETEN. 1880-1914.**

EPO, Berchem, 1992, 359 blz., 850 fr.

Dit boek behandelt de betrekkingen tussen de Staat en drie grote missionerende congregaties (Witte paters, Jezuieten en Scheutisten) in Kongo. Het is uitzonderlijk dat een werk van die omvang in het Nederlands verschijnt. Het werd geschreven door een kritische en door waarheid gedreven kristen leek **A.M. Delathuy**, doctor in de letteren en wijsbegeerte, en niet door een missioloog. Overigens zijn werken over Kongomissies op een academisch niveau rari nantes.

De rode draad in dit boek wordt gevormd door de figuren van de Witte Pater **Victor Roelens**, de theocraat van het Tanganyika meer, van de Scheutist **Emeri Cambrier**, de ongekroonde koning van de Kasaï en van de Jezuiet **Emile Vanhencxhoven**, de leider van het dodenkamp te Kimuenza. Bij de inplanting en de praktijken van deze drie grote congregaties speelde de Staat, in de persoon van **Leopold II**, een belangrijke en beslissende rol. De vorst wou de Belgische katholieke invloed vergroten als tegenwicht voor de protestantse zendelingen, die reeds zeer vroeg naar het Kongo-bekken afgereisd

waren. In tegenstelling tot de protestanten stelden "onze paters" zich heel wat minder kritisch op tegenover de koloniale politiek. De financiële steun van de Staat was daar niet vreemd aan.

De katholieke missie evangeliseerde alleen binnen de grenzen van haar missieposten; dit in tegenstelling tot de protestanten, die ook substantieel minder bevoordeeld werden door de Staat. In radicaal contrast met de protestantse zendelingen hielden de katholieke missies zich bezig met het "vrijkopen" van zgn. slaven, hetgeen neerkwam op het krijgen of kopen van mensen, vooral kinderen, om er kristenen van te maken. Kloosterzusters kwamen zich bij de kolonie voegen om de meisjes te vormen tot kristelijke echtgenotes voor de jongens. Duizenden kinderen werden op die manier tot "ex-slaafje" of "wees" gemaakt, werden van hun roots afgesneden en opgeleid tot kristelijke staatsarbeiders en soldaten.

De paters waren helemaal niet kritisch tegenover deze massale kidnappings van kinderen. Vele duizenden van hen zijn gestorven, op weg naar een schoolkolonie van de Staat (door de missie beheerd) of een privé-kolonie van de missie ofwel in de kolonies zelf wegens ziekte en ondervoeding. Van de 'libérés' - een eufemistische benaming voor deze opgepakte lui - werden meestal geen catechisten of ambachtslui gemaakt, zoals de mythe ons doet geloven. De realiteit is minder prozaïsch: ze werden permanente arbeiders in dienst van de missies en de Staat. Het merendeel van de kinderen werd gebruikt bij de landontginningen rond de missies; deze hadden de misleidende naam van 'kapelhoeven'.

Het gebied van Mgr. Roelens, met zetel te Boudewijnstad, had zijn eigen pasmunt, legertje en jurisdictie. Het was een Staat in de Staat. Er was een voortdurende wrevel bij de staatsagenten die er geen rechtstreeks contact met de inlanders konden tot stand brengen. Roelens kende de ellende op de karavaanweg Kasongo-Tanganyika, maar maakte daar niets van openbaar. Jaarlijks werden er twintig- tot dertigduizend dragers ingeschakeld. Bij elke karavaantocht kwam er 5 tot 10 procent om en evenveel bezweken nog bij aankomst. Roelens schreef daarover persoonlijk naar de koning en naar de Kongolese regering met de verzekering daar niets over openbaar te maken indien hij andere voordelen kreeg. Dit soort chantage was geen uitzondering vanwege de missies.

Later zette Roelens zich af tegen Brussel. Alles moest wijken voor de macht van de kerk tegenover de Staat en voor de macht van de missie zelf over de

bewoners in hun gebied. Zelfs wanneer men rekening houdt met de meestal negatieve houding tegenover de inlanders in die tijd, is de visie van **Roelens** over de autochtone bevolking uiterst geringschattend te noemen. Die houding van **Roelens** bleef onveranderd tot 1938, na 45 jaar Kongo-ervaring. Toen hadden de missionarissen van het H. Hart met o.a. **Mgr. Van Goethem**, **Boelaert** en **Hulstaert** een veel positievere opvatting over de 'zwarten', wat overigens niet in dank afgenomen werd door **Mgr. De Hemptinne** en de nuntius.

De missies van Scheut waren de trouwste bondgenoot van de Staat. **Mgr. Van Ronslé** was een goed werktuig in handen van de Staat ofschoon er de eerste jaren veel wijvingen waren met individuele ambtenaren. Scheut verdedigde de Kongostaat ten tijde van de internationale anti-Kongocampagne. **Pater Cambier**, apostolisch vicaris in Kasai nam een speciale plaats in. In 1913 was zijn verhouding met minister van Koloniën **Renkin** zo slecht dat hij Kongo zal moeten verlaten.

Delathuy wijdt het laatste deel van zijn boek aan de houding van de Jezuïeten buiten de kapelhoeven. Daaruit is ondermeer duidelijk dat ook de Jezuïeten de Staat steunden tegen de volkomen terechte aantijgingen in over de 'Congo-atrocities' in de buitenlandse pers.

Het behandelde thema van de verhouding tussen die drie missiescongregaties en de Staat is nieuw. Over de wijze van wetenschappelijk werken van **Delathuy** hebben we echter enkele essentiële bedenkingen. De auteur gebruikt praktisch uitsluitend de archieven van de Kongostaat zelf en nooit de archieven van de betrokken missies. Indien hij dit zou gedaan hebben, dan had hij wel enkele passages moeten bijwerken. Uit de archieven van Scheut blijkt alvast dat er bij het behandelde onderwerp wel aanvullingen en preciseringen kunnen gemaakt worden, maar dat de essentie van zijn betoog onaangetast blijft.

Op blz. 13 beweert **Delathuy** ten onrechte dat het idee om Maniema aan het gebied van de scheutisten te hechten van **Dhanis** komt. Dit voorstel kwam van **Cambier**, die aan **Dhanis** vroeg om in hogere kringen daarvoor zijn invloed aan te wenden (Cfr. papieren **Dhanis**, K.M.M.A. Tervuren).

Algemeen is het boek zeer moeilijk leesbaar omdat veel te veel details opgesomd worden en deze niet in een grotere kontekst geplaatst worden.

Er wordt ons inziens te langdradig uitgeweid over te weinig relevante anekdoten.

Het verhaal blz. 162 over broeder Isidoor is zo'n irrelevante anekdote. Trouwens, over de grond van de zaak vernemen we alleen dat die broeder *"de Afrikaan Lobinga met een stok was te lijf gegaan"* (blz. 162).

De omstandigheden geven een meer genuanceerde versie. Broeder Isidoor werd geroepen om een twist bij te leggen en omdat de betrokkene bleef slaan op zijn slachtoffer kwam de broeder, wat te geweldig, tussen met een stok (cfr. Archief Scheut, Rome. A. Foncé, Nieuw Antwerpen, 22 juli 1906 aan de Generaal Overste). Verder vernemen we nog over die affaire (Archief Scheut, Rome, De Cleene aan de Generaal Overste, 13 aug. 1906, Moll St Marie) dat er in deze zaak beroep werd aangetekend door de staatsprocureur **Waleffe**. Hoewel dit geenszins verplicht was. Een substituut uit Leopoldstad zei: *"En cette circonstance-ci, c'est donc de nouveau, notre sempiternel...'-pédisèque' qui a exigé l'appel"*.

Op blz. 170 schrijft de auteur dat de reclamatie van **Geens** bij **Vandemoere** de enige reclamatie was van de scheutisten tegen *"de belastingen"* in de Kongostaat. Over de misbruiken i.v.m. rubber in de Mongala streek hebben ze ook *"zachtjes"* gereclameerd. Maar algemeen blijft de stelling waar dat toen de internationale campagne van **Morel** en **Casement** op gang kwam, Scheut de Kongostaat door dik en dun verdedigd heeft. De waarheid kwam nooit in hun missieblaadjes of in enige andere publikatie door Scheutisten.

Ook later, in 1907 toen **Mgr. Van Ronslé** perfect op de hoogte was van de voortdurende erge misbruiken bij de rubberoogst in de Mongala was zijn protest zeer zwak. **Decleene** schrijft aan de Generaal Overste: *"Je l' [= rapport de Monseigneur à propos du caoutchouc] ai composé tel parce qu'autrement Sa Grandeur [= Mgr. Van Ronslé] n'aurait pas osé l'envoyer. Puis sa Grandeur a un petit excès de prudence, me semble-t-il"*. (Archief van Scheut, Rome, Kangu, 21 juni 1907, Decleene aan Generaal overste).

De goede verstandhouding met **Leopold II** en de Kongostaat haalde het op de lotsverbetering van de inlanders.

Delathuy heeft onbetwist voor een belangrijk maar moeilijk leesbaar werk geschreven over de verhouding tussen de missionarissen en de Staat. Een globaal betrouwbaar werk over andere aspecten van die vroege missionering is nog niet geschreven. Wellicht zal zo'n werk nooit geschreven worden, want voor zover we weten is geen enkele Jezuïet of Scheutist bezig aan een objectieve missiegeschiedenis van die Kongo periode. Er is een tweede volume aangekondigd waarin de betrekkingen tussen de Staat en kleinere

katholieke missies aan bod zullen komen. Dan pas zal de auteur zijn definitieve beschouwingen over deze periode geven.

Bespreking door:

Patrick WYMEERSCH

College voor de Ontwikkelingslanden (RUCA)
Middelheimlaan 1
B-2020 Antwerpen

& Daniel VANGROENWEGHE

Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
Steenweg op Leuven, 13
B-3080 Tervuren

Every issue of AFRICA FOCUS provides in the AFRICA REVIEW a survey of one or two African countries. The choice is related, if possible, to articles published in the issue.

The survey of the following countries has already been published :

ALGERIA in Vol. 7, 1991, nr. 3	RWANDA in Vol. 6, 1990, nr. 1
ANGOLA in Vol. 4, 1988, nr. 3-4	SWAZILAND in Vol. 7, 1991, nr. 3
BENIN in Vol. 5, 1989, nr. 1-2	SOUTH AFRICA in Vol. 5, 1989, nr. 1-2
BURUNDI in Vol. 7, 1991, nr. 2	TANZANIA in Vol. 7, 1991, nr. 1
BOTSWANA in Vol. 6, 1990, nr. 2	TOGO in Vol. 4, 1988, nr. 1-2
CAMEROON in Vol. 7, 1991, nr. 4	UGANDA in Vol. 8, 1992, nr. 1
GAMBIA in Vol. 8, 1992, nr. 1	ZAMBIA in Vol. 9, 1993, nr. 1-2
GHANA in Vol. 8, 1992, nr. 2	ZAIRE in Vol. 4, 1988, nr. 1-2
IVORY COAST in Vol., 7, 1991, nr. 2	ZIMBABWE in Vol. 6, 1990, nr. 3-4
KENYA in Vol. 7, 1991, nr. 1	
LIBERIA in Vol. 4, 1988, nr. 1-2	
LIBYA in Vol. 4, 1988, nr. 3-4	
MADAGASCAR in Vol. 6, 1990, nr. 1	
MALI in Vol. 5, 1989, nr. 3-4	
MOROCCO in Vol. 6, 1990, nr. 2	
NAMIBIA in Vol. 7, 1991, nr. 4	
NIGERIA in Vol. 5, 1989, nr. 3-4	